

УДК 37.011.31

Юр'єва К.А.

Холтобіна О.У.

Юр'єва Катерина Анатоліївна,
Холтобіна Олександра Устинівна
Харківський національний
педагогічний університет імені
Г.С. Сковороди
(Харків, Україна)

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ КУРСІВ СІМЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПОРІВНЯЛЬНОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ

Анотація. Запропоновано активно використовувати ресурс міждисциплінарних зв'язків у процесі формування міжкультурної компетентності майбутніх педагогів. Знання про різноманітність форм і типів сімей, розподілу сімейних ролей у різних культурах будуть корисними майбутнім педагогам у процесі професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, зокрема в процесі спілкування з батьками вихованців – представниками різних народів і культур. Такі відомості розширяють кругозір студентів, будуть стимулювати інтерес до культурного різноманіття світу, руйнувати стереотипи та етнічні забобони.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, сімейна педагогіка, порівняльна етнопедagogіка, міждисциплінарні зв'язки, студенти.

Юрєва Екатерина Анатольевна, Холтобина Александра Устиновна
Харьковский национальный педагогический университет
имени Г.С. Сковороды
(Харьков, Украина)

МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ СВЯЗИ КУРСОВ СЕМЕЙНОЙ ПЕДАГОГИКИ И СРАВНИТЕЛЬНОЙ ЭТНОПЕДАГОГИКИ

Аннотация. Предложено активно использовать ресурс междисциплинарных связей в процессе формирования межкультурной компетентности будущих педагогов. Знания о разнообразии форм и типов семей, распределения семейных ролей в различных культурах будут полезными будущим педагогам в процессе профессиональной деятельности в условиях этнокультурного многообразия современного общества, в частности в процессе общения с родителями воспитанников, представителями разных народов и культур. Такие сведения расширят кругозор студентов, будут стимулировать интерес к культурному многообразию мира, разрушать стереотипы и этнические предрассудки.

Ключевые слова: межкультурная компетентность, семейная педагогика, сравнительная-этнопедагогика, междисциплинарные связи, студенты.

Yuryeva Kateryna A., Kholobina Olexandra U.
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine)

INTERDISCIPLINARY COMMUNICATIONS OF FAMILY PEDAGOGICS AND COMPARATIVE PEDAGOGICS COURSES

Abstract. *The article is devoted to active use of interdisciplinary communications resource in the process of forming the multicultural competence of the future teachers. The knowledge of a variety of forms and types of families, distribution of family roles in different cultures will be useful to the future teachers in the course of professional activity in the conditions of ethno cultural diversity of the modern society, in particular in the course of communication with pupils' parents who are representatives of the different nations and cultures. The following data will broaden students' horizons, will stimulate interest in cultural diversity of the world, and will break down stereotypes and ethnic superstitions.*

Keywords: *multicultural competence, family pedagogics, comparative ethno pedagogics, interdisciplinary communications, students.*

Теоретико-методологічні та психолого-педагогічні засади формування міжкультурної компетентності вчителя, його підготовки до професійної діяльності в умовах етнокультурно розмаїтого суспільства розкрито дослідниками: Н. Самойленко, С. Радул, Є. Чорний, V. Bedeković, D. Bender-Szymanski, N. Hrvatić, A. Lanfranchi, E. Piršl та ін.

Зокрема, Є. Чорний обґрунтовує необхідність реалізації в українському освітньому просторі полікультурної (етноінтегративної) стратегії, що потенційно сприяє розвитку унікальності етнічних культур при збереженні певного інтегративного початку (спільного соціокультурного простору, спільної мови міжкультурного спілкування тощо) та веде до формування таких особистісних якостей як толерантність і полікультурна/міжкультурна компетентність [1].

Н. Самойленко розглянула теоретичні та методологічні засади формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців гуманітарного профілю в педагогічних університетах. Авторка розробила відповідну модель для майбутніх учителів-філологів [2].

С. Радул обґрунтував педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови у процесі професійної підготовки. Дослідником визначено структурні компоненти (когнітивний, культурологічний, мотиваційний), критерії сформованості (культурно-мовленнєвий, соціокультурний, професійної спрямованості) [3].

V. Bedeković [4], D. Bender-Szymanski [5], N. Hrvatić і E. Piršl [6], A. Lanfranchi [7] на основі емпіричних досліджень особливостей освітнього процесу в добу глобалізації доводять актуальність формування й розвитку в учителів різних фахів міжкультурної компетентності, в тому числі в системі неперервної педагогічної освіти упродовж життя. Але конкретні зміст, шляхи та засоби дослідниками не розроблені.

Проблема формування міжкультурної компетентності вивчалася здебільшого в контексті підготовки фахівців до міжкультурної комунікації

переважно на матеріалі навчання іноземної мови, підготовки фахівців-мовників, перекладачів тощо. Аналіз професіограм, освітньо-професійних програм, навчальних планів і програм навчальних дисциплін педагогічних ВНЗ, закладів післядипломної педагогічної освіти України дає підстави для висновку про відсутність спроб практичного вирішення проблеми формування міжкультурної компетентності саме педагогічних кадрів різних фахів.

Система підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах етнокультурного розмаїття сучасного суспільства, тим більше така, що враховує особливості регіону активних міграцій, яким є Харківщина, досі запропонована не була.

Ми у своїх працях почали розробляти концептуальні та прикладні підходи до формування міжкультурної компетентності майбутніх педагогів на основі вивчення традиційних культур різних народів. Зокрема, було розроблено програму й упроваджено в навчальний процес ХНПУ імені Г.С. Сковороди авторський спецкурс «Порівняльно-культурологічна етнопедagogіка» [8]; розроблено кваліметричну модель оцінювання ефективності етнопедagogічної підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах строкатого в етнокультурному відношенні соціуму [9]; теоретично обґрунтовано особистісно-діяльнісний, синергетичний та середовищний підхід до формування в майбутніх педагогів міжкультурної компетентності [10–12 тощо]; адаптовано до умов освітнього процесу педагогічного ВНЗ низку інтерактивних і тренінгових методик формування міжетнічної толерантності [13]; обґрунтовано специфіку міжкультурної компетентності вчителя [14; 15].

Вважаємо, що надзвичайно важливим принципом, який має повною мірою реалізуватись у процесі конструювання змісту роботи з формування міжкультурної компетентності майбутніх педагогів, є *принцип подвійного входження компонентів у загальну систему* [16, с. 49]. Формування міжкультурної компетентності має бути представлене в системі професійної педагогічної освіти, по-перше, експліцитно – окремою навчальною дисципліною, наприклад, порівняльною етнопедagogікою, по-друге, імпліцитно – у різнобічних міждисциплінарних зв'язках і позааудиторній навчально-пізнавальній, науково-дослідній діяльності студентів.

Одним із прикладів можуть виступати широкі інформаційні зв'язки дисциплін «Сімейна педагогіка» та «Порівняльна етнопедagogіка».

Згідно з вимогами навчальної програми, бакалаври в результаті вивчення курсу сімейної педагогіки мають, серед іншого, знати:

- про сім'ю як суспільну інституцію, її роль у процесі соціалізації особистості;
- основоположні засади батьківського піклування по дитину;
- прийоми впливу на дитину в сім'ї;
- взаємозв'язок сімейного і суспільного виховання.

Утім, кількість часу, який сучасні навчальні плани відводять на вивчення сімейної педагогіки, не дозволяє глибоко зануритися в питання самої природи сім'ї, її генезису та різноманіття типів і форм у сучасному суспільстві. І тут на допомогу може прийти курс порівняльної етнопедagogіки. При цьому важливо, щоб курси викладалися одночасно, а робочі програми були узгоджені.

Отже, при розгляді відповідних тем доцільним уявляється використання історико-етнографічних матеріалів щодо походження й розвитку сім'ї в історії людства, різноманітності форм сім'ї в різних культурах, особливостей внутрішньосімейних, у тому числі міжпоколінних, стосунків у різних народів. Такі відомості не тільки розширяють кругозір студентів, але й сприятимуть розвитку в них когнітивної лабільності, інтересу до культурного різноманіття світу, водночас руйнуючи етностереотипи та етнічні забобони.

Майбутнім педагогам важливо знати, що найпоширеніша в сучасному українському суспільстві нуклеарна моногамна сім'я не є єдиною можливою формою. У світі досить часто зустрічаються розширені й великі патріархальні сім'ї. Поряд з моногамними існують полігамні сім'ї, що презентують як полігінію, так і поліандрію. І такі варіації завжди зумовлені специфікою природно-кліматичних та господарсько-економічних умов існування народу.

Розподіл сімейних ролей і характер внутрішньосімейних стосунків також є варіативними. У сучасних українських сім'ях досить поширеними є егалітарні стосунки, гнучкий розподіл господарських функцій та взаємодопомога. Натомість для традиційних суспільств характерними є жорстка ієрархія, одноосібне головування чоловіка, покладання господарських функцій виключно або переважно на жінок тощо.

Знання про різноманітність форм і типів сімей, розподілу сімейних ролей, міжпоколінних стосунків у різних культурах будуть корисними майбутнім педагогам у процесі професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, зокрема в процесі спілкування з батьками вихованців – представників різних народів і культур.

Не тільки цікавими, але й корисними будуть для майбутніх учителів і вихователів зіставлення й аналіз різноманітних етнічно варіативних підходів до визначення ліній спорідненості та підстав для встановлення рідства. Тут важливо, аби студенти на основі ознайомлення з феноменами всиновлення, адопції, аґаліцтва, а також їх зіставлення, наприклад, з більш відомим у нашій культурі явищем – обранням для дитини хрещених батька й матері – самі дійшли висновку про універсальність принципу широкої участі громадськості в вихованні й соціалізації молодого покоління, яких би форм прояву він не набував у різних культурах та в різних історичних умовах.

Такі відомості також допоможуть студентам глибше зрозуміти й осмислити витоки багатьох явищ сімейного життя й особливостей внутрішньосімейних відносин, характерних для свого народу.

Двадцятирічний досвід викладання авторського курсу порівняльної етнопедагогіки свідчить про ефективність і зворотніх міждисциплінарних зв'язків. Так, отримані студентами в процесі вивчення курсу сімейної педагогіки знання про основні чинники виховного впливу сім'ї дозволяють на заняттях з порівняльної етнопедагогіки зосередитися на етнокультурному різноманітті народного виховного ідеалу, принципів народної педагогіки, методів і прийомів догляду та сімейного виховання в різних етнічних культурах.

Отже, встановлення тісних міждисциплінарних зв'язків навчальних курсів сімейної педагогіки та порівняльної етнопедагогіки сприятиме: 1) реалізації принципу подвійного входження формування міжкультурної компетентності майбутніх педагогів як окремого елементу до системи їх

професійної підготовки; 2) ефективності процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів і вихователів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Чёрный Е. В. Психология моделирования поликультурного образования: монография / Е. В. Чёрный. — Симферополь: Сонат, 2010. — 539 с.
2. Самойленко Н. Б. Міжкультурна компетентність майбутніх фахівців гуманітарного профілю: монографія / Н. Б. Самойленко. — Київ: Рібест, 2013. — 411 с.
3. Радул С. Г. Формування міжкультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови у процесі професійної підготовки: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Радул Сергій Григорович. — Умань, 2014. — 20 с.
4. Bedeković V. Interkulturalna kompetencija cjeloživotnog obrazovanja nastavnika / V. Bedeković // Pedagogijska istraživanja. — 2011. — №8 (1). — S. 139–151.
5. Bender-Szymanski D. Interkulturelle Kompetenz bei Lehrerinnen und Lehrern aus der Sicht der empirischen Bildungsforschung // Interkulturelle Kompetenz und pädagogische Professionalität (Interkulturelle Studien) / ed. von Georg Auernheimer. — Ed. 4. — VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2013. — S. 201–230.
6. Hrvatić N. Interkulturalne kompetencije učitelja / Hrvatić N., Piršl E. // Kompetencije i kompetentnost učitelja / N. Babić (ur.). — Osijek: Učiteljski fakultet, Ukraine: Kherson State University Kherson, 2007. — pp. 221–230.
7. Lanfranchi A. Interkulturelle Kompetenz als Element pädagogischer Professionalität – Schlussfolgerungen für die Lehrerbildung // Interkulturelle Kompetenz und pädagogische Professionalität (Interkulturelle Studien) / ed. von Georg Auernheimer. — Ed. 4. — VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2013. — S. 231–262.
8. Юр'єва К. А. Порівняльно-культурологічна етнопедагогіка: Програма навчальної дисципліни / Катерина Анатоліївна Юр'єва. — Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2007. — 30 с.
9. Юр'єва К. А. Кваліметрична модель результативності етнопедагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів / К. А. Юр'єва // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання: Зб. наук. праць / ред. кол.: В. І. Бондар (відповідальний ред.) та ін. — Вип. 13. — К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. — С. 214–220.
10. Юр'єва К. Міждисциплінарна методологія порівняльно-культурологічної етнопедагогіки / К. Юр'єва // Порівняльно-педагогічні студії. — 2013. — №4(18). — С. 5–12.
11. Юр'єва К. А. Середовищний підхід у підготовці майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного розмаїття сучасного суспільства / К. А. Юр'єва // Науково-практичні аспекти психології та педагогіки: Мат. наук.-практ. конф. (м. Харків, Україна, 13–14 липня 2012 року). — Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2012. — С. 27–31.

12. Юр'єва К. А. Синергетичні засади порівняльно-культурологічної етнопедагогіки / К. А. Юр'єва // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Зб. наук. праць / за заг. ред. проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка. — Харків: Вид. група «Основа», 2009. — Вип. 31. — 222 с. — С. 202–211.
13. Юрьева Е. Инновационные аспекты подготовки студентов к профессиональной деятельности в условиях этнокультурного разнообразия современного общества / Е. Юрьева // Kvalifikácia pre budúcnosť / Editori: PhDr. Daniela Hrehová, PhD. Anna Jenčová. — Košice: Technická univerzita v Košiciach, 2014 — S. 284–291.
14. Юр'єва К. А. Компетенція, компетентність, міжкультурна компетентність учителя: сутність і зміст / К. А. Юр'єва, О. М. Тіщенко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. праць / за заг. ред. проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка. — Вип. 42. — Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2014. — С. 169–182.
15. Тіщенко О. М. Міжкультурна компетентність учителя в нових стандартах вищої освіти / О. М. Тіщенко, К. А. Юр'єва // Українська освіта і наука в XXI столітті: погляд молоді: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених (11–12 травня 2016 року, м. Харків) / ред. кол.: Андрущенко О.А. (гол. ред.) та ін. — Харків: ХНПУ, 2016. — С. 61–64.